

Mondák, balladák

Anonymus: Zalán futása

Béla király névtelen jegyzőjének könyvéből

Zalán vezér a görögök és bolgárok segítségével Tételről dühös szívvel megindulván embereinek biztatására Árpád vezér ellen kezde lovagolni, és midőn mindkét sereg egymáshoz közel éjszakázott, egyik sem mert egész éjjel aludni, hanem lovaikat nyergelve, kézen tartva virrasztának. Árpád vezér pedig, kinek segítője volt a Mindenek Ura, fegyverbe öltözve rendezvén a sereget, s könnyhullatva imádván az Urat, vitézeit buzdítva szóla: „Scythák! kiket a bolgárok dolyfükben Hungvárától hungváriaknak² neveztek, ne feledjétek el a görögöktől való félelemtekben kardjaitokat, s ne veszítsétek el jó hírneveteket: miért is serényen és erősen harcoljunk a görögök és bolgárok ellen, kik asszonyainkhoz hasonlítanak, s csak úgy féljünk a görögök sokaságától, mint az asszonyok sokaságától.” Ezt hallván vitézei, nagyon megbátorodának, s Lél, Tas fia, azonnal kürtjébe fúva, s Bulcsu, Bogát fia, zászlót emelve a görögök ellen, s az első hadsorban indultak ütközetbe a görögök ellen. És csatába vegyülev mindkét ellenséges sereg, és kezdének erősen vívni egymással, és midőn Árpád egész serege viadalra került a görögök ellen, sokan elesnek vala a görögök és bolgárok közül. Említett Zalán vezér pedig, midőn övéit a harcban hanyatlani látta, futásnak erede, s hogy életét megmenthesse, Bolgárfehérvárba³ siet. A görögök és bolgárok pedig a magyaroktól való rettegésökben az utat, melyen jöttek, elfelejtették, s hogy életüket megmenthessék, megfutamodván, a Tiszát kis folyónak gondolva, át akarták vala úszni. De mivel a magyaroktól való féltökben oly nagy ijedség és rémület lepte volt meg őket, majd mindnyájan a Tisza vizébe haltak, úgy, hogy alig maradt meg néhány, kik császárijoknak póruul jártokról hírt vigyenek. Ahonnan azt a helyet, ahol a görögök elvesztek volt, az naptól fogva máig görög révnek nevezik.

Magyarázatok:

1. Scytháknak (görögösen szküthák) nevezték az ó- és középkor krónikásai azokat a különböző származású népeket, melyek az Aral-tó, Kaszpi-tenger, Volga, Don, Fekete-tenger vidékein laktak az Al-Dunáig. E gyűjtőnév alá foglalták a hunokat és magyarokat is.
2. A magyarok deák nevének – hungarus – csak szójátékszerű származtatása.
3. A későbbi Nándorfehérvár, szláv nevén Belgrád.

Kutass a könyvtárban vagy az interneten!

Olvasd át a *Zalán futása* című mondáéhoz kapcsolódó kérdéseket, majd tanulmányozd a következő oldalon a válasz kereséséhez használható kézikönyvek listáját!

- a) Ha a felsorolt könyvek nincsenek meg a könyvtárban, egészítsd ki a címjegyzéket olyanokkal, amelyeket megtaláltál!
- b) Mielőtt válaszolnál, írd be a kérdések melletti négyzetekbe annak a könyvnek a betűjelét, amelyben keresni fogod a választ!
- c) Válaszolj a kérdésekre!

1. Anonymus eredeti szövegében milyen néven szerepel Zalán vezér?

_____

2. Mely híres magyar költő olvasta a névalakot Zalánnak?

_____

3. Anonymus művének műfaja gesta. Mit jelent a szó?

_____

4. Miben különbözik a gesta a krónikától?

---

5. Milyen viszonyban álltak egymással a bolgárok és a görögök?

---

6. Honnan ered valójában a hungárus népnév?

---

7. Mely folyók találkozásánál fekszik Bolgárfehérvár (a mai Belgrád)?

Felhasználható könyvek:

- A) Székely György (főszerk.): Magyarország története. I. Akadémiai Kiadó, 1984.
- B) Király István (főszerk.): Világirodalmi lexikon. 3. Akadémiai Kiadó, 1975.
- C) Romsics Ignác (szerk.): Magyarország története. Akadémiai Kiadó, 2007.
- D) Csató Tamás és mások: Egyetemes történelmi kronológia. Tankönyvkiadó, 1984.
- E) Képes történelmi atlasz. Cartographiai Tankönyvkiadó, 2011.

Még mit használnál?

Szorgalmi feladat szörfözőknek

Ki adományozta a nemzetnek Anonymus szobrát, amely a budapesti Városligetben található?
<http://keptar.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=009466>

Drámajáték

1. Alakítsuk együtt kis színdarabbá a *Zalán futása* című mondát! Osszátok fel egymás között a szerepeket!

Zalán vezér
Marica (Zalán felesége)
Simeon (bolgár kapitány)
Leo (görög hadnagy)
Árpád
Lél vezér
Bulcsú vezér
Piroska (Bulcsú lánya)
Mesélő

2. Nézzük, milyen jelenetektől állhat össze az előadás!

1. jelenet (helyszín: a csata előestéjén a bolgár táborban)

Zalán: Halljam, Simeon, mit tapasztaltak az előőrök! Messze van-e még a magyarok táborhelye?

Simeon: Már alig néhány nyíllövésnyire, uram. Ez az ember saját szemével látta őket.

Leo: A folyó mellett táboroznak, uram. Lehetnek vagy háromezren.

(...)

2. jelenet (helyszín: a magyar sereg táborában, éjszaka)

Piroska: Hosszú ez az éjszaka, édesapám. Sosem féltettelek még ennyire, egyik csata előtt sem.

Bulcsú: Ne félj, Piroskám, elbánunk mi ezzel a bolgár népséggel! Te azonban ne időzz itt tovább, indulj még virradat előtt az asszonyok után!

(...)

3. jelenet (helyszín: magyar tábor, pirkadatkor)

Árpád: Kedves jó szkíta népem! Mielőtt harcba indulnánk, vitassuk meg a haditervet! Lél vezér, ismertesd a csapatok feladatát!

Lél: Elsőként a balszárny indul meg, és a bolgárok háta mögé kerül.

(...)

4. jelenet (helyszín: a csatatéren, Árpád Zalánnal, Bulcsú Simeonnal, Lél Leóval küzd)

Árpád: Gyávák! Harcolni akartok, vagy csak úgy tesztek, mintha küzdenétek?

Zalán: Átkozott pogány! Ne a szád járjon, hanem a karod, mert rögtön kettéhasítlak!

(...)

5. jelenet (helyszín: a vereség után a bolgár táborban)

Marica: Drága uram, jó hitvesem, hogy szerezted ezt a súlyos sebesülést?

Zalán: Hagyd most a sebeimet, pakolj, csomagolj! Menekülnünk kell, ha nem indulunk el fertályórán belül, ideérnek a magyarok, s akkor végünk!

(...)

6. jelenet (helyszín: a Tisza-parton)

Árpád: Úgy, hát itt akartak átkelni a gaz bolgárok!

Bulcsú: Itt uram, azt hitték, sekélyebb a víz, s átgázolhatnak rajta.

(...)

3. Ha megkaptad vagy kiválasztottad a szerepedet, gondold végig, milyen személyt kell a játékban megjelenítened!

- Milyen legyen a külseje, ruházata, megjelenése?

- Milyen legyen a modora, beszédstílusa, esetleg a kiejtése, tájszólása?

- Milyen hátsó gondolatai, szándékai vannak? Hogy viszonyul a többi szereplőhöz?

- Milyen jellem legyen? Fogalmazd meg először néhány mondatban, s azután ez fejeződjön ki tetteiben, viselkedésében!

---

4. Keresd meg azt a jelenetet, amelyben szerepelsz, és folytassátok szereplőtársaidal együtt a párbeszédet! A fontosabb fordulatokat írtátok meg előre, a többit rögtönözhetitek!

---

5. Gondold végig és írd össze, milyen kellékek tennék életszerűbbé a jelenetet!

Szorgalmi feladat szörfözőknek

Melyik az a női név, melyet első előfordulása, a *Zalán futása* című eposz még férfinévként alkalmaz?

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Dalma>

Mikszáth Kálmán: Ajnácskő

Rimaszombat közelében két várrom van, egyik Fülel felé, másik a kies Gortva-völgyben. Ajnácskő az, Várgede emez.

Mind két vár eredetét nehéz kutatni. – A történelem alig mond róluk valamit, mert szerepük úgyszólván korábbi, mint maga a történelem.

Csapjuk el hát a történelmi adatok száraz könyvét, s kérdezzük meg a regétől. Annak szabad tudni mindent.

Ezer év előtt volt... Az ország meg volt hódítva teljesen. Még imitt-amott tartotta magát egy-egy lézengő csapat a Zalán embereiből. De az már csak olyan foghegyre való volt.

A honfoglalási csaták lezajlása után most azután következett az ország felosztása a vezérek, alvezérek és katonák közt. Volt föld elég, nem kellett fősvénykedni!

E tájra Huba vezér indult a maga népével, s útközben osztogató a javadalmakat. Ez a szép völgy azé, ez meg ott amazé. Nem sokat méricskéltné lánccal, de még mappát se csináltak a birtokosok. A vezér szava volt a telekkönyv.

Ez osztozkodó pályázásban részt vett az egész törzs ipastól, fiastól, asszonyostól, leányostól. Ott volt Huba vezér gyönyörű leánykája, a tegezes Hajnácska is.

Legelőször értek a Gortva-völgyi bűvös forráshoz, mely fölött egy vár emelkedett. Elkezdtek ostromolni, s csakhamar sikerült bevenni, kivált Gedő hadnagy vitézségének miatta.

– Tied a vár s a környék – mondá Huba vezér – ameddig naplementéig érünk, mind tied legyen a vidék.

Azonban nem kellett sokat menniök, midőn elibök bukkant egy völgymederből kiemelkedő sziklacsúcson egy gyönyörű tündérvár.

– Oh be szép, be szép! – kiáltott fel Hajnácska.

– Apám, add nekem ezt a várat, ha bevesszük.

– Nem lehet – mondá Huba –, a vár a Gedőé lesz, neki ígértem.

Erre Gedő is könnyörögni kezdett, hogy elég neki a másik vár, csak adja ezt oda a leányának, ha olyan nagyon megnyerte a tetszését.

– Nem szegem meg a szavamat – szólt a vezér – ám jól van, legyen Hajnácska leányomé a vár, de akkor a leányom a tied.

Így keltek össze Gedő és Hajnácska, s sokáig éltek boldogul a két szomszéd várban, melyet „Gedő” és „Hajnácskő” várnak említenek sokáig a krónikák.

A mohácsi vész idején Balassa Menyhért birtokában találjuk Ajnácskőt, 1604-ben Rédey Ferenc volt az ura, majd Széchy György, 1645-ben török kézre jutott. Thököly leveretése után az onnan kitakarodni kénytelen Hasszán bég felgyújtotta, hogyha az övé nem lehet, ne legyen soha többé senkié. Azóta aztán omlik, romlik, minden évben kisebb a rom, csak a szép kőszirt ugyanolyan ma is, mint aminőnek a szép Hajnácska látta ezer esztendő előtt.

Kutass a könyvtárban vagy az interneten!

Olvasd át az *Ajnácskő* című mondához kapcsolódó kérdéseket, majd tanulmányozd a következő oldalon a válasz kereséséhez használható kézikönyvek listáját!

- Ha a felsorolt könyvek nincsenek meg a könyvtárban, egészítsd ki a címjegyzéket olyanokkal, amelyeket megtaláltál!
- Mielőtt válaszolnál, írd be a kérdések melletti négyzetekbe annak a könyvnek a betűjelét, amelyben keresni fogod a választ!
- Válaszolj a kérdésekre!

1. Mit jelent a „mappa” szó?

---

2. Fejtsd meg az „ipa” és a „tegez” szó jelentését is!

---

3. Mely nagy magyar költő írt eposzt *Két szomszédvár* címmel?

---

4. Mikszáth Kálmán gyakran és szívesen írt az északi országrészről. Miért?

---

5. Milyen békekötés során jutott török kézre a vár 1645-ben?

---

6. Mikor született a *Balassa Menyhért árultatásáról* című dráma?

---

7. Ki volt Thököly Imre?

Felhasználható könyvek:

- A) Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, 2002.
- B) Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, 2009.
- C) Péter László (főszerk.): *Új magyar irodalmi lexikon*. II. Akadémiai Kiadó, 1994.
- D) Klaniczay Tibor (szerk.): *A magyar irodalom története*. Akadémiai Kiadó, 1964.
- E) Benczédi László és mások: *Magyar történeti kronológia*. Tankönyvkiadó, 1971.

Még mit használnál?

Szorgalmi feladat szörfözőknek

Budapestre vagy Pest-Budára költözött Mikszáth, amikor fővárosi lett?
mek.oszk.hu/01100/01149/html/

Mikszáth Kálmán: Beckó vára

Zsigmond király idejében a hatalmas Stibor vajda volt a legbolondabb okos ember (akit pillanatnyi szeszélyek vezettek néha a legkomolyabb dolgokban). Ellenben Beckó volt a legokosabb bolond.

Óriási birtokain vadászatot rendezett Stibor vajda egy napon. Hasonlóan az indus nábobokhoz, a Vág melletti kiskirály is ezekre menő hajtókkal, százakra menő társzekerekkel és roppant vendégrajjal verte föl az őserdők csöndjét.

Színhagyományok szerint egy ebédre éppen azon kopasz szikla alatt települt meg a vidám társaság, melyen később az ország legszebb vára állott. Derült hangulatba hozta a vajdát ebéd alatt házi bolondja, a virgonc eszű Beckó.

- Vajon mit csinál most Zsigmond király? – tűnődék a főurak egyike, mire ezt feleli a bolond.
- Adósságot.

Bezzeg kitört erre a hahota mindenfelé. Úgy szórta Beckó a szikrákat, mint a legnemesebb kő a színeket. Mindenki bámulta. Maga Stibor vajda el volt kápráztatva.

- No, Beckó – mondta – ma nagyszerű voltál.
- Az szoktam lenni – felelte mosolyogva a bolond.
- Hálás leszek hozzád – folytatta Stibor.
- Nem szoktál az lenni – vágott vissza a bolond.

A vendégek gúnyosan mosolyogtak a gazda rovására, ami kissé felbosszantá Stibort:

- No hát kívánj valamit!
- Jól van, jól. Én azt kívánom, építs nekem erre a sziklára itt fölöttünk egy várat: szebbet Visegrádnál.

És néhány nap múlva csakugyan elkezdődött az építkezés, vésték a kemény sziklába az alapokat.

Persze Stibor vajda kitalálta az építkezés legokosabb módját, az igazi közmunkát: aki a hely alatt ment el, lett legyen az lengyel kereskedő, vándorló legény vagy bárkinek a jobbágya, azt befogták, és tíz napig dolgoznia kellett, hogy aztán tovább mehessen. Ha székéren jött vagy lóháton, annál jobb, mert a székérnek és lónak is hasznát lehetett venni az építés körül. Még az átutazó urak és úrasszonyok sem voltak kivéve; egész kíséretükkel ott marasztalták nyolc napig. Ha már bolondnak épül a vár, hadd legyen egészen bolond az építési módja is.

Egy pár év múlva felépült a vár, olyan fényesnek, elragadónak, hogy a „legszebb”-nek tartották az országban. Stibornak magának is nagyon megtetszett, mikor először meglátogatta az immár várúrrá lett Beckót.

- Te Beckó, nekem ez a vár nagyon tetszik.
- Elég csinos.
- Cseréljük el, Beckó.
- Mit adsz érte?
- Annyi zsák aranyat, amennyit te magad egy zsákban elbírsz és egy másik várat.
- Nem bánom, cserélek egy föltétel alatt: legyen a vár a tied, de viselje az én nevemet.

Ez a vár építésének meséje. Így lett halhatatlanná Beckó. De a mesének folytatása is van, mely szomorú véget szán Stibornak.

Ott lakott Beckón, itt tartá fia lakodalmát is Széhen Katalinnal. Egy álló évig és egy napig tartott a dáridó. Az első napon nagy kegyetlenséget követett el Stibor, egyik szolgáját, aki kedvenc vadászebét megütötte, ledobatta a szikla tetejéről a mélységbe. Az utolsó napon (éppen egy évre rá) ebéd után pityókosan ledőlt a várkertben a gyepre szundikálni. Mérgekígyó mászott elő a bokorból, és kivájta az alvó főúr szemeit. Stibor fölriadvá az irtóztató fájdalomtól, örülten futott a sziszegő kígyó elől, amely üldözte. Futott, futott világtalanul... aztán meg röpült; mert arra a helyre érve, ahonnan a szolgát ledobatta, lezuhant és szörnyű halálát lelte...

A rege szerint két holló röpköd szüntelen az omladék fölött. E két holló Stibor és gonosz neje, Dobrochna, akik arra vannak elátkozva, hogy őrizzék a várat, míg egészen egyenlővé nem lesz a föld színével.

Kutass a könyvtárban vagy az interneten!

Olvasd át a *Beckó vára* című mondáéhoz kapcsolódó kérdéseket, majd tanulmányozd a következő oldalon a válasz kereséséhez használható kézikönyvek listáját!

- Ha a felsorolt könyvek nincsenek meg a könyvtárban, egészítsd ki a címjegyzéket olyanokkal, amelyeket megtaláltál!
- Mielőtt válaszolnál, írd be a kérdések melletti négyzetekbe annak a könyvnek a betűjelét, amelyben keresni fogod a választ!
- Válaszolj a kérdésekre!

1. Csakugyan egybe kell-e írni a „szájhagyomány” szót?
_____
_____
2. Stibor vajda történetét Kisfaludy Károly is feldolgozta. Mikor?
_____
_____
3. A kígyómarás motívuma Shakespeare *Hamlet* című művében is szerepel. Hogy kell helyesen ejteni a drámaíró nevét?
_____
_____
4. A *Biblia* mely könyvében bukkan fel első alkalommal a kígyómotívum?
_____
_____
5. Nevezd meg Mikszáth leghíresebb novellásköteteit!
_____
_____
6. Milyen típusai vannak a helyi mondáknak?
_____
_____
7. Stibor vajda sírkövét ismeri a művészettörténet. Mikor halt meg a vajda?
_____
_____

Felhasználható könyvek:

- A) MTA: A magyar helyesírás szabályai. Akadémiai Kiadó, 2011.
- B) Magay Tamás: Idegen nevek kiejtési szótára. Akadémiai Kiadó, 1986.
- C) Biblia. Szent István Társulat, 2006.
- D) Balassa Iván–Ortutay Gyula: Magyar néprajz. Corvina, 1979.
- E) Gintli Tibor (szerk.): Magyar irodalom. Akadémiai Kiadó, 2010.
- F) Székely Béla: Zsebenciklopédia. Gondolat, 1975.

Még mit használnál?

Szorgalmi feladat szörfözőknek

Stibor vajda mely rokonáról tud még a művészettörténet? Mikor halt meg?
hung-art.hu

Drámajáték

1. Alakítsuk együtt kis színdarabbá a *Beckó vára* című mondát! Osszátok fel egymás között a szerepeket!

<i>Stibor vajda</i>	<i>Vándorlegény</i>
<i>Fővadász</i>	<i>Úriember</i>
<i>Szakácsnő</i>	<i>Úriasszony</i>
<i>Beckó</i>	<i>Kígyó</i>
<i>Lengyel kereskedő</i>	<i>Mesélő</i>

2. Nézzük, milyen jelenetektől állhat össze az előadás!

1. jelenet (helyszín: vadászat közben az erdőben)

Fővadász: Arra nézzén uraságod, ott a tölgyfa mellett túrja a földet egy gyönyörű vadkan!

Stibor: Nosza, ints a hajtóknak, ne mozduljanak!

(...)

2. jelenet (helyszín: ebéd a kopasz szikla alatt)

Szakácsnő: Parancsoljon uraságod, itt a finom fácánsült!

Stibor: Hohó, micsoda pecsenye! Ilyet még Zsigmond király sem eszik a palotájában!

Fővadász: Az ám, mit csinálhat most őfelsége?

Beckó: Adósságot.

(...)

3. jelenet (helyszín: a szikla alatti úton)

Beckó: Állj, egy lépést se tovább!

Vándorlegény: Félre az útból, bolond, sietős a dolgunk!

Lengyel kereskedő: Állj odébb, mert ha nem mozdulsz, majd segíték!

Beckó: Nem úgy, kiskomáim. Stibor vajda rendelete, hogy itt senki át nem mehet, míg le nem dolgozta a részét.

(...)

4. jelenet (helyszín: az építkezésen)

Úriasszony: Jaj, a derekam, jaj, a karjaim, nem bírom tovább ezt a sok követ cipelni.

Úriember: Elátkozom a napot, amikor erre az útra fordítottam a hintónkat.

(...)

5. jelenet (helyszín: az elkészült várban)

Stibor: Te, Beckó, nekem ez a vár nagyon tetszik!

Beckó: Elég csinos.

(...)

6. jelenet (helyszín: a várkertben)

Stibor: Ej, de jól fog esni most egy kis alvás. No persze nem olyan örök álom, amelyet az a bolond fickó alszik a szakadékban!

Kígyó: Ssssszzzz!

Stibor: Megérdemelte a sorsát, hogy merte megütni azt a drága jó kutyuskát! (...)

3. Ha megkaptad vagy kiválasztottad a szerepedet, gondold végig, milyen személyt kell a játékban megjelenítened!

- Milyen legyen a külseje, ruházata, megjelenése?

- Milyen legyen a modora, beszédstílusa, esetleg a kiejtése, tájszólása?

- Milyen hátsó gondolatai, szándékai vannak? Hogy viszonyul a többi szereplőhöz?

- Milyen jellem legyen? Fogalmazd meg először néhány mondatban, s azután ez fejeződjön ki tetteiben, viselkedésében!

---

4. Keresd meg azt a jelenetet, amelyben szerepelsz, és folytassátok szereplőtársaidal együtt a párbeszédet! A fontosabb fordulatokat írdátok meg előre, a többit rögtönözhetitek!

---

5. Tervezd meg (rajzold le) a színpadképet, háttérrel!

Szorgalmi feladat szörfözőknek

Miért jelentős művészettörténeti emlék a két Stibor sírköve?
<http://mek.oszk.hu/01900/01948/html/index462.html>

Lengyel Dénes: A tök és a csikó

Mátyás király egyik faluban, ahol meghált, korán reggel, ahogy felkel, megy az utcán végig, és arra lesz figyelmes, hogy egy ember nagyon vígan fütyül.

Odaköszön neki:

- Jó reggelt adjon isten, barátom! Magának valami nagyon jól mehet a sora, hogy ilyen korán reggel jólesik a fütyülés.

- Hát hogy a sorom jól menne, azzal nem dicsekedhetem.

- Hát akkor mire van jókedve?

- Hát arra, hogy most fütyülök egyet, az lesz a früstök. Délben fütyülök egy másikat, az lesz az ebéd, este fütyülök egy harmadikat, az lesz a vacsora.

- Hát enni mikor eszik? - kérdi Mátyás király.

- Hát majd ha lesz - azt mondja.

Kérdezi Mátyás király:

- Mondja, mit szokott ebben a kertben termelni?

- Hát krumplit, kukoricát, tököt, zöldségeket.

- Ide figyeljen, barátom! Mátyás király nagyon szereti a tököt. Őszkor a legszebb tököt, ami a kertjében terem, vigye el neki a budai várba.

Hát az ember egész nyáron ápolgatja a tököt. Ősz felére az egyik tök hatalmasan megnő. Akkor leveszi, és elindul vele Budára, Mátyás királyhoz. Persze mikor a vár kapujába ér, az őrség megkérdezte, hogy mit akar.

Azt mondja a szegény ember:

- Ezt a tököt hoztam Mátyás királynak.

Az örök nagyot kacagtak, s el akarták kergetni, de Mátyás király valahogy észrevette, és megparancsolta, hogy engedjék be.

Mikor beér, Mátyás király jól megtraktáltatja, ad neki ezer forintot a tökért, meg még külön útra való zsebpénzt is kapott, hogy az ezer forintot hiány nélkül hazavigye.

Mátyás király a tököt a fogadóterembe helyeztette el. Mikor megy a szegény ember hazafele, útközben egy kis szíverősítőt is bebegyelt az útszéli kocsmában. Ahogy beér a faluba, előveszi az ezer forintot, és lobogtatja, hogy mit kapott ő Mátyás királytól a tökért.

A szegény ember szomszédjában egy zsíros nyakú paraszt lakott. Amikor meglátja az ezer forintot, amit a szomszédja a tökért kapott, majdnem megütötte a guta.

De akkor a zsíros nyakú paraszt gondol egyet. Neki van egy hároméves, gyönyörű szép csikója. Olyan, hogy igazán ritkítja párját. Mennyit fog ő ezért kapni Mátyás királytól, ha egy tökért ezer forintot adott!

Egyik reggel fogja a csikót, és elvezeti Budára Mátyás királyhoz.

Mikor a kapuba ér, kérdezik, mit akar.

- Mátyás király őfelségének hoztam ezt a csikót.

Mátyás királynak jelentést tesznek róla.

Akkor Mátyás király intézkedik, hogy eresszék ki a csikót a ménesbe, az embert pedig vezessék elébe.

Mátyás megkérdezte a parasztot, hogy hova való.

Amikor a paraszt megmondja, hogy honnan való, Mátyás király mindjárt rájött, hogy a tökös ember a szomszédja. Azt már ottjártában megállapította, hogy nagyon gazdag paraszt. Intézkedik, hogy jó ebédet adjanak neki. Mikor az ebédnek vége volt, így szól Mátyás király:

- Ide figyeljen, barátom! Látja ott a sarokban azt a tököt?

- Látom, felséges királyom.

- Hát az egy ezerforintos tök. Fogja, ezt adom én viszontajándékba a csikóért.

Felveszi a paraszt a tököt, de alighogy a kapun kijött vele, földhöz puhintotta, és nagy zsörtölődéssel, káromkodással hazaballagott. Amikor hazaért, az első útja a szegény emberhez vezetett nagy adta-teremtettével.

- Az ördögök szánkáztassák meg magát a neve napján a tökével együtt! Azt kaptam a csikóért!

Mikor a faluba az esetnek híre futott, volt, aki a zsíros nyakú parasztot sajnálta, de a község nagy része ugyancsak örült rajta, hogy kibánt vele Mátyás király.

Kutass a könyvtárban vagy az interneten!

Olvasd át *A tök és a csikó* című mondáchoz kapcsolódó kérdéseket, majd tanulmányozd a következő oldalon a válasz kereséséhez használható kézikönyvek listáját!

a) Ha a felsorolt könyvek nincsenek meg a könyvtárban, egészítsd ki a címjegyzéket olyanokkal, amelyeket megtaláltál!

- b) Mielőtt válaszolnál, írd be a kérdések melletti négyzetekbe annak a könyvnek a betűjelét, amelyben keresni fogod a választ!
c) Válaszolj a kérdésekre!

1. Mit gondolsz, miért szőtt oly sok szép mondát Mátyás alakja köré az utókor emlékezete?

---

2. Mátyás király nemcsak a szegényekre gondolt, hanem a művészeteket is bőkezűen támogatta, vagyis mecénás volt. Honnan ered a szó?

---

3. Mátyás korában két változatban is megírták Magyarország történetét. Kik?

---

4. Az angol irodalom hasonló mondaköre az Artus-mondakör. Ki a főalakja?

---

5. Ebben a korban játszódik Erkel Ferenc operája, a Mátyás bátyjáról szóló *Hunyadi László*. Ki írta az opera szövegkönyvét?

Felhasználható könyvek:

A) Bárdos László–Szabó B. István–dr. Vasy Géza: Irodalmi fogalmak kisszótára. Korona Kiadó, 2002.

B) Varga Domokos: Magyarország virágzása és romlása. Móra, 1974.

C) Szerb Antal: A világirodalom története. Magvető, 2000.

D) Nemeskürty István: Diák, írd magyar éneket! Gondolat, 1983.

E) Gál György Sándor: Új operakalauz. II. Zeneműkiadó, 1978.

Még mit használnál?

Szorgalmi feladat szörfözőknek

Hasonlítsd össze Hunyadi János és Hunyadi Mátyás zászlaját! Mit jelképez Mátyáséban a piros-fehér sávozás?
<http://www.nemzetijelkepek.hu/tortenelmi-galeria.shtml>

Drámajáték

1. Alakítsuk együtt kis színdarabbá *A tök és a csikó* című mondát! Osszátok fel egymás között a szerepeket!

Fütyülő ember (a főszereplő, akit Mátyás király megjutalmaz)

Zsíros nyakú paraszt (aki hiába irigykedik, pórul jár a csikójával)

Mátyás király

Őr, Alabárdos (ők ketten engedik be a két jövevényt a királyhoz)

Örzse, Julcsa (falubeli asszonyok, az események tanúi)

Lajos, Ferkó (falubeli férfiak, ámuldoznak a Fütyülő ember szerencsésén)

Mesélő

2. Nézzük, milyen jelenetekből állhat össze az előadás!

1. jelenet (helyszín: a falu utcája)

Mátyás: Jó reggelt adjon isten, barátom! Magának aztán jól mehet a sora, ha már korán reggel fütyül!

Fütyülő ember: Hát, azzal éppen nem dicsekedhetem!

(...)

2. jelenet (helyszín: a Fütyülő ember kertje, a kerítésen túl járókelő asszonyok)

Örzse: Komámuram, mit dolgozik? Csak nem már megint azt a nyomorult tököt gondozgatja?

Fütyülő ember: De bizony azt, komámasszony! Megérdemli biz az a gondoskodást!

Julcsa: Hát aztán mért olyan fontos magának az a tök?

(...)

3. jelenet (helyszín: a királyi vár kapujában)

Őr: Hova olyan sietősen, jóember?

Fütyülő ember: Egyenest őfelségéhez, Mátyás királyhoz.

Alabárdos: Hová gondol kend! Csak nem képzeli, hogy ilyen rongyos gúnyájú embereket beengedünk a trónterembe!

(...)

4. jelenet (helyszín: a trónterem)

Mátyás: Álljon föl barátom, elég a térdeplésből. Inkább adja elő röviden, mi az a fontos ügy, ami miatt rabolni akarja a király drága idejét!

Fütyülő ember: Instálom, látni fogja azt fenséged mindjárt maga is. Épp csak elő kell szednem a zsákomból, amit hoztam fenségednek.

(...)

5. jelenet (helyszín: a falubeli kocsmában)

Lajos: De jókedvű, komámuram! Ilyen jól sikerült a budai utazása?

Fütyülő ember: De még milyen jól! Kendtek azt el se tudják képzeln!

Ferkó: Mondja mán, mi történt? Csak nem fogadták föl kapitánynak magát?

(...)

6. jelenet (helyszín: trónterem)

Mátyás: Halljam hát, mi történt! Mi okból utazott kegyelmed ilyen messzire?

Zsíros nyakú paraszt: Hát bizony, felség, én a szomszédomtól hallottam, hogy felséged milyen gavallérosan fizet a falunkbeli terményekért. Gondoltam, én is szerencsét próbálok.

(...)

3. Ha megkaptad vagy kiválasztottad a szerepedet, gondold végig, milyen személyt kell a játékban megjelenítened!

- Milyen legyen a külseje, ruházata, megjelenése?

- Milyen legyen a modora, beszédstílusa, esetleg a kiejtése, tájszólása?

- Milyen hátsó gondolatai, szándékai vannak? Hogy viszonyul a többi szereplőhöz?

- Milyen jellem legyen? Fogalmazd meg először néhány mondatban, s azután ez fejeződjön ki tetteiben, viselkedésében!

---

4. Keresd meg azt a jelenetet, amelyben szerepelsz, és folytassátok szereplőtársaidal együtt a párbeszédet! A fontosabb fordulatokat írd meg előre, a többit rögtönözhetitek!

---

5. Gondold végig, és írd össze, milyen kellékek tennék életszerűbbé a jelenetet!

Szorgalmi feladat szörfözőknek

Hol született és hol halt meg Mátyás király?

britannica.com/EBchecked/topic/369772/Matthias-I

Lázár Ervin: A kovács

1. Lázár Ervin novellájának csak a közepe táján ébrednek rá a jelenlétük, hogy maga a Sátán áll előttük. Furcsaságok, szokatlan jelenségek azonban már korábban is feltűnnek nekik. Vedd sorra a figyelmeztető előjeleket!

- szagok:

- érkezés:

- a ló:

- az első patkó:

- a bájjúnár lába:

---

2. Az ördög fölényeskedéséből, fenyegető vihogásából sejtethjük, hogy egy pillanat alatt végezni tudna Szűcs Lajossal, sőt az egész faluval. A ravasz kovács mégis le tudja győzni őt. Idézz fel néhány mesét, mondát, történetet, ahol a gyengébb ravaszsággal túljár az erősebb eszén!

---

3. Metaforákat nemcsak a költők használnak, hanem mi is, mindannyian, mindennapi beszédünkben. Számos ilyen köznyelvi metaforát látunk ebben a novellában is. Magyarázd meg eredetüket, jelentésüket: mi köze a szárnynak az ajtóhoz, a hártjának a papírhoz, és így tovább!

- Malaclopó:

- Kétszárnyú ajtó:

- A fogó két vaspofája:

- Háromlábú lábos (egyáltalán: lábos):

- Hártypapír:

Szorgalmi feladat szörfözőknek

Lázár Ervin meséjében a sátán vesztét a lova okozza, hiszen azt akarta megpatkoltatni. Kinek okoz gondot a „tudós disznó” Gárdonyi Géza meséjében?
gyermek.gyorikonnyvtar.hu

Júlia szép leány (részlet)

Júlia szép leány egykoron kimene,
Búzavirág szedni a búzamezőbe.
Búzavirág szedni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magát ott múlatni.
Föl is föltekinte a magas egekbe,
Egy szép gyalogösvény hát ott jődögél le,
Azon ereszkedék fodor fehér bárány,
A napot s a holdat szarva között hozván;
A fényes csillagot a homlokán hozta;
Két szál arany perec aj! A két szarvába,
Aj! A két oldalán két szép égő gyertya;

Mennyi szőre szála, annyi csillag rajta.
Szóval mondja neki fodor fehér bárány:
Még ne ijedj tőlem Júlia szép leány!
Mert most esett híja szüzek sereginek,
Ha eljőnnél velem, én oda vinnélek,
A mennyei karba, a szent szüzek közé,
Hogy bételnék veled azok kegyes rendje;
A mennyei kulcsot adnám a kezébe;
Első kakasszókor jönnék nézésedre,
Másod kakasszókor téged megkérnélek,
Harmad kakasszókor téged elvinnélek.

1. Olvasd el a *Júlia szép leány* című népballada első részét, majd válaszolj a kérdésekre!

a) Júlia kimegy a mezőre búzavirágot szedni. Mit jelképez a búza és a búzavirág? Melyik évszakban történhet ez, és ennek milyen jelentősége lehet?

---

b) A mezőn font koszorút fejdíszként használhatják a lányok. Milyen ellentétes hangulatot tárthatunk még a koszorúhoz? A balladát olvasva melyik jelentésre gondoltál?

---

c) A csillagok mellett a nap és a hold is szerepelnek a balladában. Mikor látható egyszerre az égen a nap és a hold? Mi fog történni a ballada szerint ebben az időszakban?

---

2. Melyek azok a motívumok, amelyek jelentőséggel és jelentéssel bírnak még a balladában? Sorold fel őket, s próbálj értelmező magyarázatot fűzni hozzájuk!
